

1

Monika Kuhnke

Świadectwa triumfu i klęski

Historia dokumentów Zakonu Krzyżackiego

Odzyskanie zagrabionych w czasie wojny dzieł sztuki, nawet znając ich obecne miejsce przechowywania, wbrew powszechnym opiniom i oczekiwaniom poszkodowanych, jest procesem długotrwałym. Dzieje się tak nawet wtedy, kiedy udaje się udowodnić, że dany obiekt wywieziony z Polski, jest tym samym, który został właśnie odnaleziony gdzieś poza jej granicami. Najczęściej jednak brak odpowiedniej, podstawowej dokumentacji, bo i nierzadko zniszczonej w czasie wojny, czy materiału

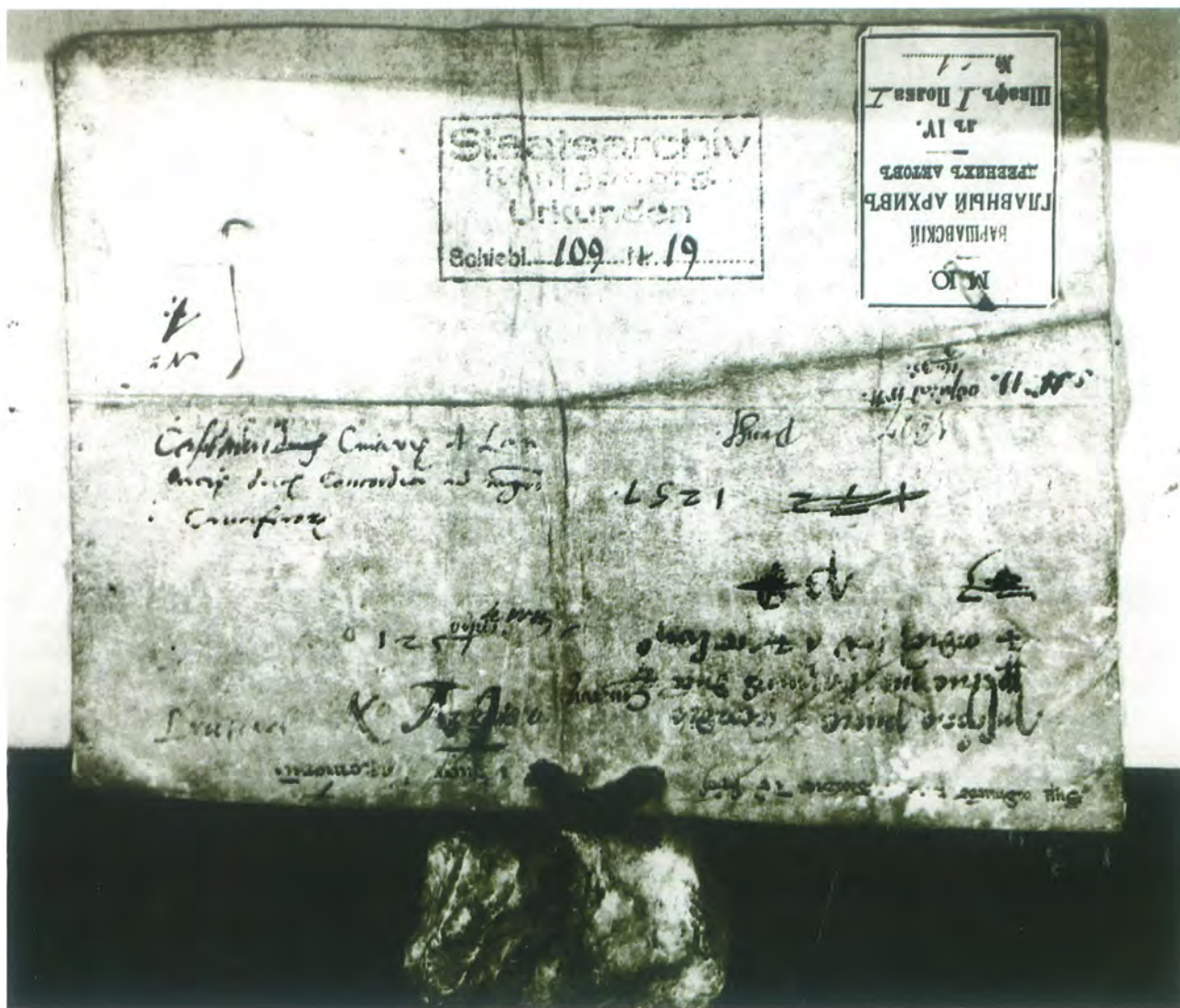
fotograficznego, tworzą przeszkody trudne do pokonania. Pojawia się problem, czy np. zaginiony obraz, niesygnowany, znany jedynie z XIX-wiecznego spisu jako *Kwiaty w wazonie*, często o przybliżonych wymiarach, bez ilustracji, to ten sam, który został właśnie odnaleziony.

Takie problemy generalnie nie dotyczą materiałów archiwalnych o ogólnie znanej treści i proveniencji. Odnalezione nie stwarzają problemów związanych z ich identyfikacją. Niestety, straty wojenne Polski

w dziedzinie archiwistyki są ogromne, i tym boleśniejsze, że większość bezcennych dokumentów uległa świadomemu zniszczeniu przez nieprzyjaciela, jako świadectwa wielowiekowej historii i państwowości Polski.

W momencie wybuchu II wojny światowej w stołecznym Archiwum Głównym Akt Dawnych większość zespołów pozostała na miejscu, w gmachu przy ul. Długiej 24 (zaledwie część z nich w czerwcu 1939 r. przewieziono w celu zabezpieczenia do fortu im. Sokolnickiego na Żoli-

2

borzu). Powierzono je opiece pracowników oraz osób zaufanych i to dzięki ich energicznym działaniom uratowano zbiory przed unicestwieniem podczas pierwszych bombardowań miasta.

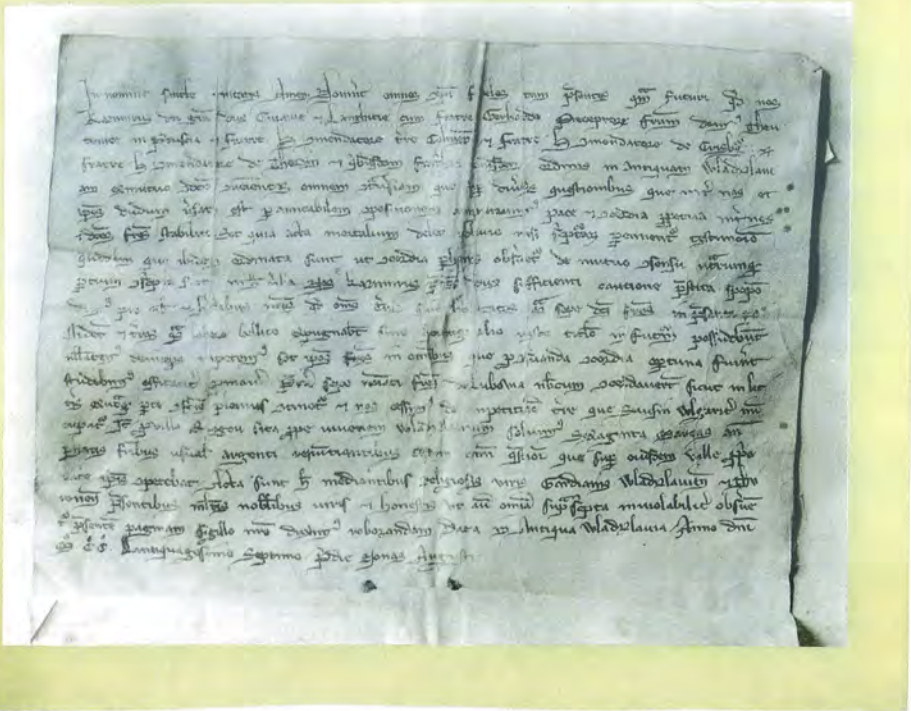
Zaraz po kapitulacji Warszawy, 7 października, w Archiwum zjawił się dr Erich Randt. Przed wojną był postacią znaną, dyrektorem Pruskiego Archiwum Państwowego. Jednak tego dnia występował jako komisarz Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Rzeszy upoważniony do objęcia archiwów polskich na ziemiach zajętych przez armię niemiecką. Zażądał przekazania sobie kluczy do magazynów oraz pomieszczeń archiwalnych, a kierownika Archiwum mianował odpowiedzialnym za bezpieczeństwo zasobów. Rozmowy na temat losów archiwaliów zgromadzonych w Archiwum

rozpoczął już następnego dnia oświadczając, że część zespołów akt, w tym także te przechowywane w Archiwum Głównym, przekazana zostanie archiwom niemieckim.

Ten zamiar potwierdził wiosną 1940 r. kierownik warszawskiego Urzędu Archiwalnego dr Erich Weise. Przekazaniu na rzecz archiwów niemieckich miała ulec część archiwaliów przechowywanych na terenie utworzonego 26 października 1939 r. Generalnego Gubernatorstwa. Do przeprowadzenia odpowiednich kwerend wyznaczeni zostali specjalnie delegowani w tym celu archiwiści niemieccy z Królewca, Poznania (archiwum działające na terenie włączonym do Rzeszy) oraz Wrocławia. W odpowiedzi strona polska podjęła bezprecedensową walkę o zbiory archiwalne, walkę taką, jaka w ówczesnych okolicznościach była

możliwa. Przygotowała cały szereg uzasadnień, zgodnych z obowiązującymi powszechnie zasadami w archiwistyce, dotyczącymi m. in. niepodzielności zespołów. Chodziło przede wszystkim, choć nie tylko, o obronę Archiwum Koronnego oraz akt Kancelarii Królewskiej.

Wkrótce po złożeniu pierwszego uzasadnienia, w czerwcu 1940 r. w Archiwum przy ul. Długiej zjawili się zapowiadani wcześniej archiwiści niemieccy w celu dokładnego rozpoznania zbiorów archiwalnych i konfrontacji zawartości Archiwum z wcześniej przygotowanymi przez nich spisami. Praca trwała kilka miesięcy i zakończyła się późną jesienią. Dopiero wtedy przyszła oficjalna odpowiedź na uzasadnienie strony polskiej. Uwzględniła ona tylko część naszych argumentów. Za zespoły niepodziel-

3

ne Niemcy uznali tylko zespoły akt władz i urzędów naczelnych oraz centralnych dawnej Rzeczypospolitej. Natomiast akta władz lokalnych i prowincjonalnych miały ulec podziałowi pomiędzy Archiwum Główne a archiwa niemieckie we wspomnianych ośrodkach. Jako zasadę przyjęto fakt, czy urząd wytwarzający te akta miał swoją siedzibę na terenie należącym w 1940 r. do Rzeszy, czy w granicach Generalnego Gubernatorstwa. W pierwszym przypadku archiwa miały być wydane jednemu z właściwych terytorialnie archiwów niemieckich (Królewiec, Wrocław, Poznań).

Przedstawiciele Archiwum w Królewcu zażądali wydania części Archiwum Koronnego Krakowskiego, a przede wszystkim dokumentów, które w swoim czasie należały do wielkiego mistrza Zakonu Krzyżackiego.

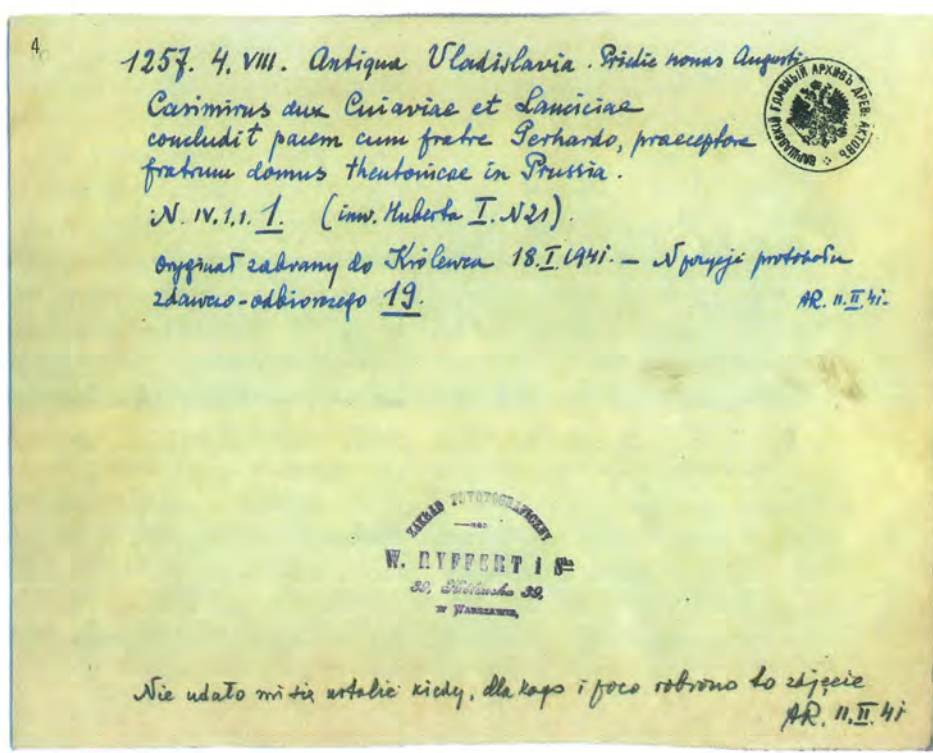
Był to zbiór dokumentów pergaminowych o ogromnej wartości zarówno historycznej, jak i archiwalnej. Najwcześniejsze z nich pochodzą z początku XIII w., najpóźniejsze z połowy wieku XV. Obrazowały stosunki pomiędzy Polską a Zakonem, świadczyły o głośnych triumfach, ale i wielkich klęskach Zakonu, które choć o znaczeniu już tylko historycznym, burzyły obraz niezwyciężonej III Rzeszy. To właśnie w wyniku tej największej i ostatecznej klęski, jaką była sekularyzacja Zakonu dokonana przez wielkiego mistrza Albrechta

Hohenzollerna i utworzenie świeckiego księstwa, a wreszcie złożenie hołdu lennego Zygmuntovi I Staremu (1525 r.), dokumenty te zostały przekazane królowi polskiemu. Złożono je na Wawelu, gdzie weszły w skład Archiwum Koronnego, przebogatego zbioru zawierającego Archiwum Dyplomatyczne Rzeczypospolitej i księgi Metryki Koronnej oraz Metryki Litewskiej.

W Krakowie dokumenty te były przechowywane do momentu elekcji Stanisława Augusta Poniatowskiego. Ostatni król Pol-

ski polecił bowiem zgromadzić w Warszawie Archiwum Rzeczypospolitej. Akcja ta trwała latami i wprowadziła, choć umowny, podział na dwa Archiwa Koronne: Krakowskie i Warszawskie. Okres zaborów spowodował znaczne rozproszenie zbioru. Po odzyskaniu niepodległości podjęto prace nad jego odtworzeniem, jednak zaawansowane już prace przerwał wybuch wojny.

Żądanie wydania dokumentów Zakonu Krzyżackiego w 1940 r. było w sposób aż nadto czytelny niezgodne z przyjętą przez Niemców zasadą niepodzielności narosłych historycznie zespołów akt władz naczelnych i centralnych. Strona polska złożyła więc pisemne merytoryczne uzasadnienie nienaruszalności tej zasady. Rozpoczęła się wymiana korespondencji, wreszcie narady. Porozumienia nie osiągnięto. Wkrótce okupacyjny warszawski Urząd Archiwalny oficjalnie zawiadomił Archiwum Główne, że Dyrekcja Archiwów Generalnego Gubernatorstwa nakażała przygotować do wydania archiwum królewickiemu dokumenty w liczbie 74 sztuk (a nie jak wcześniej żądano — 108). Wydanie nastąpiło 17 grudnia 1940 r. po uprzednim sporządzeniu spisu zdawczo-odbiorczego i wykonaniu fotografii. Po odbiór zgłosił się specjalnie delegowany do tego urzędnik. Dokumenty pojechały do Królewca.

4
 1257. 4. VIII. Antiqua Vladislavia. Fidei nonas Augusti
 Carimirus aux Cuiaviae et Lemniciae
 concludit pacem cum fratre Berhardo, praefecto
 fratrum domus theutonice in Prussia.
 N. IV. 1. 1. (inv. Huberta I. N 21).
 oryginał zabrany do Królewca 18.I.1941. — N. poręczył protokół
 zdawczo-odbiorczy 19.
 AR. II. II. 41.

Nie udało mi się ustalić kiedy, dla kogo i po co robiono to zdjęcie
 AR. II. II. 41

Po zakończeniu wojny dokumenty Zakonu Krzyżackiego znalazły się na terenie Niemiec, w Getyndze. Strona polska już w 1948 r. złożyła wniosek o ich zwrot. Bezskutecznie. Kolejne wystąpienia także nie przyniosły rezultatu, podobnie jak ostatnie w 1992 r. Obecnie dokumenty (w liczbie 73; jeden z nich po wojnie zaginął) przechowywane są w zbiorach Tajnego Archiwum Pruskiej Fundacji Kultury w Berlinie-Dahlem. ❖

Ilustracje:

Fotografie ze zbiorów AGAD: 1,2 — wykonane w latach 1947-1949 w Niemczech; 3,4 — wykonane przed 17 XII 1940 r. w Warszawie.

Spis 74 dokumentów wywiezionych przez Niemców do Królewca sporządzony na podstawie listy zdawczo-odbiorczej z dnia 19 grudnia 1940 r. (pisownia nazwisk, tytułów i nazw miejscowości oryginalna)

1. Papież Innocenty III wydaje przywilej protekcyjny dla Zakonu Krzyżackiego; dn. 18 II 1215 r. (nie zawierał bulli);
2. Cesarz Fryderyk II potwierdza Zakonowi Niemieckiemu nadania ks. Konrada mazowieckiego i rozszerza je szczególnymi przywilejami; III 1226 r. (nie zawierał bulli);
3. Konrad, książę mazowiecki i kujawski, nadaje Zakonowi Niemieckiemu ziemię chełmińską i wieś Orłowo na Kujawach; dn. 23 IV 1228 r. (zachowane dwie pieczęcie, jednej brak);
4. Konrad, książę mazowiecki i kujawski, nadaje Zakonowi Rycarskiemu Braci Dobrzyńskich ziemię dobrzyńską w granicach opisanych i inne posiadłości; dn. 4 VII 1228 r. (zachowane trzy pieczęcie, jednej brak);
5. Konrad, książę mazowiecki i kujawski, nadaje Zakonowi Niemieckiemu ziemię chełmińską opisując jej granice; 1230 r. (zachowana jedna pieczęć);
6. Biskup pruski Christian odstępuje Zakonowi Niemieckiemu swe posiadłości i prawa; 1230 r.
7. Konrad, książę mazowiecki i kujawski, nadaje Zakonowi Niemieckiemu zamek Nieszawę i cztery wsie; 1230 r. (zachowana jedna pieczęć, brak dwóch);
8. Papież Grzegorz IX potwierdza Zakonowi Niemieckiemu darowizny biskupa Christiana i Konrada ks. mazowieckiego; dn. 27 VIII 1230 r. (bulla);
9. Papież Grzegorz IX potwierdza Zakonowi Niemieckiemu posiadanie ziemi chełmińskiej i przyszych zdobyczy na poganach; dn. 12 IX 1230 r. (bulla);
10. Kazimierz, książę kujawski i łęczycki, wyraża zgodę na objęcie przez Zakon Niemiecki ziemi chełmińskiej; dn. 6 I 1233 r. (zachowana jedna pieczęć);
11. Papież Grzegorz IX zabezpiecza Zakonowi Niemieckiemu posiadanie ziemi chełmińskiej biorąc ją pod opiekę; dn. 3 VIII 1234 r. (zawierał bullę);
12. Papież Grzegorz IX poleca Zakonowi Niemieckiemu opiece ks. mazowieckiego, Konrada; dn. 9 IX 1234 r. (zawierał bullę);
13. Papież Grzegorz IX zatwierdza włączenie Zakonu Braci Dobrzyńskich do Zakonu Niemieckiego; dn. 19 IV 1235 r. (zawierał bullę);
14. Papież Grzegorz IX zatwierdza układ między Zakonem Niemieckim a Konradem ks. mazowieckim; dn. 12 I 1236 r. (zawierał bullę);
15. Kazimierz, książę kujawski, zawiera układ z Zakonem Niemieckim; dn. 29 VI 1238 r. (dwie pieczęcie);
16. Przeor dominikanów z Chelma i gwardian franciszkanów poświadczają tekst dokumentu biskupa płockiego Guntera z dn. 17 III 1230 r., którym odstąpił Zakonowi Niemieckiemu swe posiadłości w ziemi chełmińskiej; ok. 1250 r. (zachowane trzy pieczęcie);
17. Papież Aleksander IV poleca biskupowi chełmińskiemu, aby czuwał nad dochowaniem układu zawartego między Zakonem Niemieckim a księciem kujawskim; dn. 9 III 1255 r. (zawierał bullę);
18. Papież Aleksander IV bierze w opiekę ziemię chełmińską, nadając ją Zakonowi Niemieckiemu na wieczne czasy; dn. 26 VII 1257 r. (zawierał bullę);
19. Kazimierz, książę kujawski, i mistrz Gerhard von Herzberg zawierają układ w sprawie ziemi lubawskiej; dn. 4 VIII 1257 r. (jedna pieczęć);
20. Papież Aleksander IV wzywa Zakon Niemiecki do walki z Tatarami w przymierzu z władcami sąsiednich krajów; dn. 17 XII 1259 r. (zawierał bullę);
21. Papież Aleksander IV bierze pod opiekę terytorium należące do Zakonu Niemieckiego; dn. 25 I 1260 r. (zawierał bullę);
22. Miasto Toruń układa się z wicelandmistrem Helmerichem von Würzburg o posiadłości ziemskie i dochody; 15 III 1262 r. (jedna pieczęć);
23. Papież Urban IV zatwierdza regułę Zakonu Niemieckiego; dn. 30 VI 1263 r. (zawierał bullę);
24. Kazimierz, książę kujawski i łęczycki, przystaje na sąd polubowny w sprawie swego sporu z Zakonem Niemieckim; pof. II 1263 r. (zachowane dwie pieczęcie, jednej brak);
25. Anzelm, biskup warmiński, transsumuje dokument Konrada ks. mazowieckiego z dn. 5 VIII 1222 r. (tzw. łowicki) zawierający nadania na rzecz Christiana, biskupa pruskiego; II 1264 r. (zachowane trzy pieczęcie, jednej brak);
26. Proboszcz kruswicki stwierdza, że otrzymał wieś Młyniec od landmistrza Ludwika v. Baldersheima; 1265 r. (zachowane trzy pieczęcie);
27. Bolesław, książę wielkopolski, zawiera układ pojednawczy z Zakonem Niemieckim; dn. 31 X 1271 r. (brak pieczęci);
28. Cesarz Rudolf I odnawia przywilej Fryderyka II z 1226 r. dla Zakonu Niemieckiego (egz. 1.); dn. 10 X 1277 r. (jedna pieczęć);
29. Cesarz Rudolf I odnawia przywilej Fryderyka II z 1226 r. dla Zakonu Niemieckiego (egz. 2.); dn. 10 X 1277 r. (jedna pieczęć);
30. Leszek, książę kujawski i inowrocławski, zastawia Zakonowi Niemieckiemu ziemię michałowską; dn. 15 XI 1303 r. (jedna pieczęć);
31. Leszek, książę kujawski i inowrocławski, zastawia Zakonowi Niemieckiemu ziemię michałowską; dn. 14 X 1304 r. (jedna pieczęć);
32. Jan, biskup płocki, układa się z Zakonem Niemieckim o kolonizację w dobrach kościoła płockiego w ziemi michałowskiej i na 200 łanach koło Księtego; dn. 17 VI 1312 r. (dwie pieczęcie);
33. Leszek, książę kujawski i inowrocławski, sprzedaje Zakonowi Niemieckiemu ziemię michałowską; dn. 17 VII 1317 r. (jedna pieczęć);
34. Wacław, książę mazowiecki, zawiera przymierze z Zakonem Niemieckim; dn. 2 I 1326 r. (jedna pieczęć);
35. Król czeski Jan pozwala Zakonowi Niemieckiemu podejmować nowe lokacje w ziemi dobrzyńskiej; 3 IV 1329 r. (jedna pieczęć);
36. Król czeski Jan sprzedaje Zakonowi Niemieckiemu ziemię dobrzyńską (egz. 1.); dn. 16 III 1330 r. (jedna pieczęć);
37. Król czeski Jan sprzedaje Zakonowi Niemieckiemu ziemię dobrzyńską (egz. 2.); dn. 16 III 1330 r. (jedna pieczęć);
38. Król czeski Jan nakazuje mieszkańcom ziemi dobrzyńskiej posłuszeństwo dla Zakonu Niemieckiego; dn. 17 III 1330 r. (jedna pieczęć);
39. Król węgierski Karol i król czeski Jan wydają wyrok w sprawie między Polską a Zakonem Niemieckim; dn. 26 XI 1335 r. (jedna pieczęć, jednej brak);
40. Król czeski Jan zawiadamia wielkiego mistrza Zakonu Niemieckiego, na jakich warunkach zawarty został pokój z królem Kazimierzem i jakie dokumenty mają być wystawione; dn. 3 XII 1335 r.
41. Kazimierz, król polski, uznaje wyrok wyszehradzki z dn. 26 XI 1335 r., 26 V 1336 r. (jedna pieczęć);
42. Król czeski Jan, przejmując Brześć, Inowrocław i Dobryń z rąk Zakonu, obiecuje mu oddać je, gdyby Polska nie uznała wyroku wyszehradzkiego; dn. 10 III 1337 r. (jedna pieczęć);
43. Cesarz Ludwik IV zakazuje wielkiemu mistrzowi stać przed jakimkolwiek sądem w sprawie nadań cesarskich; dn. 22 VII 1338 r. (jedna pieczęć);
44. Gelhard z Cahores, legat papieski, wydaje wyrok w sprawie między Polską a Zakonem, nakazujący zwrot Pomorza i innych ziem zabranych; dn. 15 IX 1339 r. (dwie pieczęcie);
45. Papież Benedykt XII zaleca dwóm biskupom ponowne rozpatrzenie sporu polsko-krzyżackiego; dn. 22 VI 1341 r. (bulla);
46. Papież Klemens VI poleca biskupom krakowskiemu i chełmińskiemu rozpatrzenie spraw polsko-krzyżackich; dn. 5 V 1343 r. (bulla);
47. Miasta Kraków, Sandomierz i Sącz poręczają dochowanie pokoju kaliskiego; dn. 15 VII 1343 r. (trzy pieczęcie);
48. Kasztelan i wojewoda krakowski, wojewoda i kasztelan sandomierski oraz kasztelanowie wiślicki i wojnicki poręczają dochowanie pokoju kaliskiego; dn. 15 VII 1343 r. (zachowanych pięć pieczęci, jednej brak);
49. Opis przebiegu granicy polsko-krzyżackiej. Egzemplarz wystawiony przez stronę polską; dn. 14 VI 1349 r. (zachowana jedna pieczęć, dwóch brak);
50. Książęta pomorscy szczecińscy Warcisław i Bogusław przyrzekają wolności celne dla Zakonu Niemieckiego w ziemiach dobrzyńskiej i bydgoskiej, jeśli je uzyskają na Polsce; dn. 10 VII 1386 r. (dwie pieczęcie);
51. Pełnomocnicy strony polskiej z jednej a Krzyżacy z drugiej przenoszą dalszy ciąg rokowań rozpoczętych w Solcu Kujawskim do Nidzicy (Neidenburg) zamiast do Złotoryi lub Rypina; dn. 14 V 1389 r. (cztery pieczęcie);
52. Wielki mistrz Konrad Wallenrod stwierdza, że Władysław książę opolski zastawił mu ziemię dobrzyńską; dn. 27 VII 1392 r. (jedna pieczęć);
53. Ofka, księżna opolska, wyraża zgodę na zastaw ziemi dobrzyńskiej Zakonowi Niemieckiemu; dn. 21 V 1394 r. (sześć pieczęci);
54. Król węgierski Zygmunt wyraża zgodę na zastaw ziemi dobrzyńskiej Zakonowi Niemieckiemu; dn. 8 II 1396 r. (jedna pieczęć);
55. Król polski Władysław zatwierdza pokój kaliski; dn. 23 V 1404 r. (jedna pieczęć);
56. Król polski Władysław przyrzeką wielkiemu mistrzowi, że nie będą doń kierowane pretensje w związku ze zwrotem ziemi dobrzyńskiej; dn. 10 VI 1405 r. (jedna pieczęć);
57. Papież Aleksander V wzywa wielkiego mistrza do zachowania pokoju z Polską; dn. 23 I 1410 r. (bulla);
58. Wacław, król rzymski i czeski, potwierdza swój wyrok w sprawie polsko-krzyżackiej; dn. 4 IV 1410 r. (jedna pieczęć);
59. Wacław, król rzymski i czeski, stwierdza, że wielki mistrz dopełnił warunków wyrażonych w jego wyroku polubownym, Polska zaś tych warunków nie dopełniła; dn. 4 VI 1410 r. (brak pieczęci);
60. Wacław, król rzymski i czeski, jako sędzia polubowny

- w sprawie między Polską a Zakonem inseruje dokument króla polskiego uznający go za arbitra; dn. 5 VI 1410 r. (jedna pieczęć);
61. Papież Jan XXIII zwraca się do wielkiego mistrza, aby dochował warunków pokoju toruńskiego; dn. 5 XII 1411 r. (bulla);
62. Zygmunt, król rzymski i węgierski, wydaje wyrok w sprawie między Polską a Zakonem; dn. 24 VIII 1412 r. (jedna pieczęć);
63. Stany pruskie wypowiadają się w sprawie wykonania wyroku polubownego króla Zygmunta Luksemburczyka w sporze polsko-krzyżackim (piętnaście pieczęci);
64. Papież Marcin V wzywa wielkiego mistrza do dochowania pokoju z Polską; dn. 20 I 1418 r. (bulla);
65. Pełnomocnicy strony polskiej przedłużają zawieszenie broni do 13 VII 1419 r.; dn. 26 IV 1418 r. (dwadzieścia jeden pieczęci);
66. Legaci papiescy Jakub biskup Spoleto i Ferdynand biskup Lugo oświadczają, że wina za rozbiście układów w Gniewkowie 5-12 V spada na przedstawicieli Pol-
ski; dn. 12 V 1419 r. (dwie pieczęcie);
67. Biskup poznański Gerhard transsumuje dokument da-
rowizny Nieszawy z r. 1230; dn. 10 V 1421 r. (jedna
pieczęć);
68. Traktat pokoju polsko-krzyżackiego zawarty nad Jeziorem
Melneńskim. Egzemplarz wystawiony przez stronę
polską; dn. 27 IX 1422 r. (sto trzystaście pieczęci za-
wieszonych, jedna luźna, jedna we fragmentach);
69. Strona polska potwierdza układ pokoju zawartego nad
Jeziorem Melneńskim; dn. 7 VI 1424 r. (jedna pieczęć);
70. Arcybiskup gnieźnieński Wojciech zawiera pokój pol-
sko-krzyżacki; dn. 13 VI 1424 r. (jedna pieczęć);
71. Wystannicy soboru bazylejskiego składają na Polskę
winę za to, że pokój z Zakonem Niemieckim nie do-
chodzi do skutku; dn. 15 VI 1433 r. (trzy pieczęcie);
72. Pełnomocnicy polscy wystawiają w Jasieńcu dokument
zawieszenia broni między Polską a Zakonem; dn. 13 IX
1433 r. (zachowanych 15 pieczęci, brak jednej);
73. Król polski Kazimierz domaga się od stanów pruskich
przysięgi na dochowanie pokoju brzeskiego; dn. 13
I 1448 r. (jedna pieczęć);
74. Król polski Kazimierz wystawia list żelazny dla wiel-
kiego mistrza udającego się na rokowania pokojowe;
dn. 20 IX 1455 r. (jedna pieczęć);

W tekście wykorzystano m. in.:

J. Karwasińska, *Straty Archiwum Koronnego*, (w:) *Straty archiwów i bibliotek warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych*, t. I, Warszawa 1957, s. 29-31, 37-49.

A. Stebelski, *Dzieje zniszczenia Archiwum Głównego Akt Dawnych*, (w:) *Straty archiwów i bibliotek warszawskich w zakresie rękopiśmiennych źródeł historycznych*, t. I, Warszawa 1957, s. 14-28.

Informacje przekazane przez dr. hab. Władysława Stepniaka — Zastępcę Naczelnego Dyrektora Archiwów Państwowych.

summary

page 3 *Stolen or burnt?*

Brief history of Rubens's painting "Jesus Christ Taken off the Cross". The painting was either stolen, or burnt during a fire in a church in Kalisz where it remained as the main part of the altar. If as was suggested the painting has been stolen there are still chances for its regaining. Its data is stored in an international register but fortunately Poland is in possession of the documentary of the ownership.

page 4 *Theft from Museum in Litzbark Warmiński*

Theft from an exhibition organized at 600 anniversary of Lidzbark. The main part of an exhibition were masterpieces of art taken from national Museum in Warsaw. The burglary committed in the castle of Warmia is said to be the greatest loss in terms of financial value in Poland. Theft of eleven items of sacral art by inexperienced amateurs. Detailed description of theft and later investigation conducted by the police (international tracing). The discrediting burglary finds its place in history of thefts.

page 6 *The testimony of triumph and disaster*

Brief history of the documents of the Teutonic Order carried out from Poland during World War II. Ineffective struggle of archives to regain lost documents. The list of 74 documents carried out by Germany prepared on the basis of the list from 1940 (characterization of the documents).

page 10 *Frombork's polyptych*

The history of vanished polyptych from 1504 carried out from the cathedral in Frombork after World War II. Description of all the elements of the polyptych with emphasis on its late gothic style (pictures included in the article). The history of the altar before World War II, its connection with Polish scientist Mikolaj Kopernik. Brief description of changes in the altar's structure (repainting, damages). Efforts made to regain lost elements and restore the altar after World War II. The echo of future success.

page 14 *Catalogue of War Losses*

page 15 *Easter catkin-palms*

The significance of a custom of bringing catkins to church in the last Sunday of the Lent. Description of the Christian tradition and its different forms. Unfortunate decay of this custom.

page 16 *Catalogue of Losses*

page 20 *Wolleya from Lwów (V), Ossolińskich National Institute part II*

The history of the collection during World War II (how was it held and financed in conspiracy by prince Lubomirski). Short statistics on materials still remaining abroad.

page 23 *History of the banner*

Brief historical background and description of the banner. Circumstances in which it was regained.

page 24 *Contribution to the history of Gdańsk's artistic collection*

The article is a continuation of the text from last issue of *Valuable, Priceless, Lost*. Further investigation of Gdańsk's artistic heritage by Denisow's group in 1945. Significant findings of paintings, sculptures, graphics etc. Unsuccessful search for incunabula that were allegedly hidden by Germans in Gdańsk's Library. The bas-relief of Saint George remains in Poland. The Russian side shares its gains with the Polish. Ways of planned transport of the collection to Russia. Some problems with the inventory. List of items from three coffers opened after their arrival. Five paintings from the list of twenty came back to Poland.

page 26 *Theft from Museum of Modern Art in Stockholm — burglary (I)*

Brief characterization of the museum and its collection. The main body of the article is concerned with the theft of 1993 when three burglars accomplished a robbery of valuable modern art (among which they acquired Pablo Picasso's paintings and sculpture). The text describes the event and characterizes the ridiculous burglars. Acquaintances a reader with some aspects of police procedure and legislative consequences of theft (imprisonment and fine for thefts).

page 28 *Sarcophaguses from Tworków*

The discovery of eleven sarcophaguses in the vault of Saint Peter and Paul's parish in Tworków. Brief characterization of basic researches made after the discovery. Description of materials occurring in the sarcophaguses (types of ornaments and engravings). Works over difficult recovery of partially decayed relics.

page 32 *Farming in the area of relics*

The article is concerned with the history of breeding horses in Poland. Polish stables are known as one of the most prosperous in Europe. They were established and looked after by noble dynasties in XIX century. Except wonderful and valuable horses they add to the cultural heritage as the residential areas have themselves the status of relics. Privatization program and some difficulties connected with its introduction.

page 34 *Ancient burglars (III). Amenua and his sons*

An interesting history of life in a colony established by settlers in Western Tebs. Those settlers were hired to built tombs for kings. Because of low salaries there were increasing anxieties which finally led to mutiny. It was the first mutiny recorded by historians. Further failures of settlers in realizing their demands led them to permanent burglaries of tombs. Article lists some stolen goods and cases of theft recorded in then chronicles.

System kontroli wizji SYSTEM 4
-multiplexer
-sterowanie kamerami ruchomymi
-pełnofunkcyjne klawiatury

**NAJNOWSZA GENERACJA
 KAMER RUCHOMYCH
 serii AutoDome**

Kamery stacjonarne

*Szeroki asortyment modeli
 i akcesoriów*

Systemy telewizji dozorowej
Systemy nagłośnienia
Systemy kongresowo - konferencyjne
Systemy interkomowe

Autoryzowany Dystrybutor
PHILIPS Communication & Security Systems

DYSKRET Sp. z o.o.
 ul. Mazowiecka 131
 30-023 Kraków
 tel. 012 423 31 00
 fax 012 423 44 61
 e-mail: office@dyskret.com.pl

NIEZAWODNOŚĆ SYSTEMÓW – PODSTAWĄ BEZPIECZEŃSTWA

BEZPIECZEŃSTWO PRZEWYŻSZA WSZYSTKIE NORMY

Gdy rzecz dotyczy ludzkiego życia czy niezastąpionych obiektów – nie ma kompromisów.

To właśnie dlatego SCHRACK SECONET opracował w pełni niezawodny i skuteczny system wykrywania i sygnalizacji pożaru BMZ INTEGRAL.

Najwyższy poziom niezawodności osiągnęliśmy dzięki zdublowaniu całego systemu; wykorzystaliśmy systemy mikrokomputerowe o 32-bitowej architekturze; zastosowaliśmy najnowsze osiągnięcia w dziedzinie analogowych czujek dymu. Wszystkie elementy wyposażyliśmy w izolatory zwarć; wykorzystaliśmy rozproszoną konfigurację central, by umożliwić obniżenie kosztów w zakresie przewodowania instalacji.

Dla zastosowań przemysłowych oferujemy urządzenia dopuszczone do pracy w obszarach zagrożonych wybuchem, posiadające atest do sterowania stałymi urządzeniami gaśniczymi oraz czujki specjalne, w tym systemy zasysające. Urządzenia sygnalizacji pożaru integrujemy z innymi systemami ochrony mienia oraz układami automatyki, wykorzystując oprogramowanie pracujące w przyjaznym i niezawodnym środowisku WINDOWS NT.

Wysoka jakość produktów SCHRACK SECONET została udokumentowana certyfikatem zgodności z ISO 9001 dla wszystkich gałęzi działalności firmy.

Wszystkie urządzenia zostały dokładnie sprawdzone na poprawność pracy po roku 2000.

Z systemem wykrywania i sygnalizacji pożaru już jesteś... bliżej przyszłości.

Fire Alarm

SCHRACK
S E C O N E T

SCHRACK SECONET POLSKA Sp. z o.o.

01-038 Warszawa, ul. Dzika 20, tel. (+48 22) 636 02 70÷74, fax (+48 22) 636 02 75

e-mail: schrack-pl@schrack-pl.com.pl

serwis internetowy: <http://www.schrack-pl.com.pl>

SCHRACK SECONET POLSKA Sp. z o.o.

Oddział w Poznaniu: 60-591 Poznań, ul. Miodowa 4, tel. (+48 61) 847 66 11, fax (+48 61) 843 00 57

e-mail: schrack-pl@schrack-seconet.com.pl

serwis internetowy: <http://www.schrack-seconet.com.pl>